

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat d'Educació

TREBALL DE FINAL DE GRAU

Programa d'educació emocional a través de contes per a
alumnes d'educació infantil

Joana Arbona Nicolau

Grau de Pedagogia

Any acadèmic 2020-21

Treball tutelat per: Pere Fullana Puigserver

1. RESUM (ABSTRACT)

Aquest treball presenta una primera part teòrica sobre la importància de l'educació emocional en l'etapa d'educació infantil, per a això, s'ha descrit el concepte d'educació emocional, la importància que ha tingut l'educació emocional en el currículum educatiu al llarg de la història, educació emocional a les classes. , Les funcions i classificació de les emocions i com afrontar l'educació emocional a través dels relats. A més, es presenta una proposta de programa basada en diferents històries i activitats per a enfrontar diferents emocions.

Paraules clau: educació, emocions, contes i educació infantil.

This work presents a first theoretical part on the importance of emotional education in the early childhood education stage, for which, the concept of emotional education has been described, the importance that emotional education has had in the educational curriculum throughout history , emotional education in classes, the functions and classification of emotions and how to face emotional education through stories. In addition, a program proposal based on different stories and activities is presented to face different emotions.

Keywords: education, emotions, stories and early childhood education.

ÍNDEX

1. RESUM (ABSTRACT)	3
1. INTRODUCCIÓ	4
2. OBJECTIUS	6
3. METODOLOGIA UTILITZADA	6
4. ESTRUCTURA I DESENVOLUPAMENT DELS CONTINGUTS	7
4.1. MARC TEÒRIC	7
4.1.1. Concepte d'educació emocional	7
4.1.2. Educació emocional al currículum i recorregut històric	10
4.1.3. Educació emocional a les aules	13
4.1.4. Funcions i classificació de les emocions	17
4.1.5. Els contes en l'educació emocional	21
4.2. PROPOSTA DEL PROGRAMA D'EDUCACIÓ EMOCIONAL A TRAVÉS DE CONTES	23
5. CONCLUSIONS	30
6. REFERECIES BIBLIOGRÀFIQUES	32

1. INTRODUCCIÓ

En el següent Treball de Final de Grau (TFG) es presenta una proposta de programa d'educació emocional a través de contes per a alumnes de l'etapa d'educació infantil. Per tal de dur a terme aquest treball s'ha considerat interessant tractar l'educació emocional des de dues perspectives: en primer lloc des de la part teòrica per tal de conèixer exactament què és, com s'ha anat tractant al llarg dels anys i la seva importància a dins les aules. Un altre aspecte tractat ha estat quines són les competències que han de tenir el mestres per tal de poder educar als seus alumnes amb bones competències emocionals. Amés, també s'ha volgut fer èmfasi en la importància dels contes per poder educar les emocions des de les etapes més primerenques.

L'educació emocional és un tema que sempre m'ha semblat molt interessant. Des de fa anys he estat treballant amb infants a escoles d'estiu, campaments i altres llocs en els quals me'n he adonat compte que la gran majoria dels nostres nins i nines no saben com gestionar les seves emocions, i en molts de casos, no saben tan son reconèixer-les ni expressar-les. No tan sols són els infants els que no saben dur a terme aquest tipus de gestió, sinó també en els casos dels adults, tot i que aquest treball es centra en com ensenyar-les als infants.

Les emocions sempre estan presents en les nostres vides i juguen un paper força important en la construcció de la nostra personalitat i en la nostra interacció social. Per tot això és important tractar-les des de les primeres etapes de la vida, tant a nivell familiar com a nivell escolar. A més, cal destacar que els infants tenen una capacitat per aprendre a relacionar-se molt més desenvolupada que els adults ja que és durant aquesta etapa quan comencen els processos de socialització.

Abans de començar la investigació sobre el tema mencionat anteriorment pensava que no se'l treballava prou, que seria poca la informació que en podria obtenir i que era un tema que es deixava de banda a dins els centres educatius. Una vegada començada la investigació bibliogràfica he pogut comprovar que no era així, diferents autors han dedicat gran part del seu temps en investigar la importància de l'educació emocional i això hem suposa una gran satisfacció.

La proposta que es planteja és teòrica, no s'ha posat en pràctica. Les emocions i els contes que es tractaran són aquelles que personalment considero més importants però per posar-

ho en pràctica a dins les aules és necessari dur a terme una prèvia observació i conèixer als infants per saber quines mancances cal reforçar segons les situacions de cada una de les famílies. Tot i així, les emocions bàsiques com són l'alegria, la tristesa, la ràbia, la por i la calma, es poden tractar en totes les aules, independentment de les característiques dels infants.

2. OBJECTIUS

1. Conèixer el concepte d'educació emocional
2. Explorar com ha evolucionat el tractament de l'educació emocional al llarg dels anys i de les lleis educatives
3. Conèixer com es tracta l'educació emocional a dins les aules
4. Presentar les funcions i una classificació de les emocions
5. Exposar la importància dels contes
6. Presentar un programa d'educació emocional a través de contes

3. METODOLOGIA UTILITZADA

Per tal de dur a terme aquest treball he dut a terme tot un seguit de passes ja que, des del primer moment, tenia bastant clar quin tema volia tractar però no sabia com enfocar-lo.

En primer lloc vaig fer diferents índexs de com m'agradaria estructurar el Treball de Final de Grau (TFG) i vaig consultar-los amb la orientadora del CEIP Sa Marina de Lluçmajor, centre en el qual en aquell moment estava duent a terme les pràctiques del grau. Una vegada que vaig tenir decidits quins eren els punts que volia tractar i com volia presentar el programa d'educació emocional vaig començar a fer una recerca de contes infantils en els quals es tractessin les diferents emocions i vaig començar a fer una taula on anava apuntant els diferents contes, les emocions a tractar i les activitats que duria a terme amb els infants per treballar-les. Després vaig començar a fer la recerca bibliogràfica per tal de poder establir unes bones bases teòriques en les quals basar-me a l'hora de dur a terme el programa educatiu. En un primer moment la informació que vaig trobar fou molt poc concreta però després ja vaig anar trobant articles científics i estudis en els quals m'he basat per dur a terme el marc teòric d'aquest treball.

Una vegada feta la recerca bibliogràfica els continguts es van començar a plasmar en forma de marc teòric per tal de donar resposta a cada un dels objectius marcats

anteriorment. A continuació vaig tornar a fer una revisió de la taula dels contes que havia dut a terme i vaig realitzar-hi algunes modificacions ja que després d'ampliar els meus coneixements sobre el tema vaig considerar que podria fer una proposta més específica i adequada.

Finalment, després llegir i revisar els continguts teòrics i la proposta del programa d'educació emocional a través de contes, vaig dur a terme l'apartat de conclusions. A aquest apartat s'hi exposa de forma resumida tots aquells aprenentatges i aportacions que he dut a terme al llarg d'aquest treball.

4. ESTRUCTURA I DESENVOLUPAMENT DELS CONTINGUTS

4.1. MARC TEÒRIC

4.1.1. Concepte d'educació emocional

Les emocions estan presents en les nostres vides dia a dia, repercuteixen en la nostra manera d'actuar i poden influir en nosaltres mateixos i en els altres. Cada persona experimenta les emocions d'una determinada manera depenent de les experiències que ha tingut i dels aprenentatges que ha obtingut. Les emocions són innates, al llarg d'aquests punts s'exposaran les idees de diversos autors sobre les emocions i de com es desenvolupen des d'edats primerenques, amés, també coneixerem el tractament que es fa d'aquestes al llarg dels anys, tant a nivell escolar com a nivell legislatiu.

L'educació emocional és la capacitat de tot ésser humà per reconèixer, entendre i manejar tant les nostres emocions i, també, per reconèixer, comprendre i influir en les dels altres (Mayer, 1990).

A partir d'aquesta definició podem començar a parlar de l'educació emocional i tot allò que comporta educar des de les etapes més primerenques amb uns principis essencials, per tal de què cada alumnes conegui i expressi de forma adequada les seves emocions, però primer es presentarà un breu recorregut històric sobre com aquesta ha estat tractada al llarg dels anys.

La base teòrica del terme educació emocional és “el model d'habilitats i autoconsciència”. Aquest concepte fou creat per dos psicòlegs nord-americans, Salovey & Mayer, l'any 1990.

Per a aquests psicòlegs, els individus tenen la capacitat de tractar amb dos tipus d'intel·ligència: la intel·ligència cognitiva (racional i objectiva) i la intel·ligència emocional (la part subjectiva de l'existència). Tots dos poden desenvolupar-se i formar part d'un mateix procés de pensament. La idea del multidimensionalisme ha corregut al llarg de tots aquests anys, i s'han produït nous mètodes en la literatura científica a través de les diverses branques de la ciència i les seves disciplines.

El 1995 es va revertir amb èxit aquesta història. El psicòleg i periodista nord-americà Daniel Goleman va guanyar fama a nivell mundial amb la publicació del seu llibre "Emotional Intelligence". Va aconseguir canviar la forma objectiva de pensar de la societat a partir del model industrial passat. El seu model estableix una sèrie d'habilitats i destreses que permeten als individus desenvolupar-se i desenvolupar la seva pròpia intel·ligència emocional.

El visionari Daniel Goleman va desenvolupar aquest "mètode d'habilitat" per a l'educació emocional en 1995. És el primer model denominat "Model Mixte". Aquest model determina que l'ésser humà pot ser educat en intel·ligència emocional, i per aconseguir aquest objectiu, ha de tenir una sèrie "d'habilitats emocionals" conceptualitzades en l'adquisició "d'habilitats bàsiques". Gràcies a aquest mètode, la ciència tindrà possibilitats il·limitades.

Figura 1. Model d'habilitat d'Intel·ligència Emocional de Mayer y Salovey (1997)

En primer lloc, hem de percebre els sentiments de nosaltres mateixos i els que ens envolten per poder distingir les emocions d'altres persones. Una vegada que som conscients que aquestes emocions ens afectaran cognitivament i ens ajudaran a prendre decisions és quan entenem el significat d'una emoció, podem anomenar-la i comprendre algunes emocions secundàries com la gelosia. Aquesta etapa ens permet empatitzar amb els altres i mostrar-los la nostra ajuda. Finalment, la regulació de les emocions ens permet canviar les nostres emocions i les dels altres, reflexionar-hi i utilitzar-les en funció de el moment en què ens trobem.

Com ja s'ha mencionat anteriorment, el concepte d'intel·ligència emocional va ser introduït per primera vegada per un psicòleg anomenat Goleman a l'any 1995. Dins de del concepte de Intel·ligència emocional es troben les capacitats personals i de relació social que s'exposen a continuació (citat per Adam et al. 2003):

Autoconsciència	Ens permet conèixer les nostres emocions i sentiments. Reconèixer les causes per les qual aquestes es duen a terme.
Control de les emocions	Amb aquesta habilitat podem dominar les nostres emocions i controlar-les, de manera que els diferents esdeveniments no ens afectin de forma descontrolada.
Capacitat d'automotivació	Mitjançant aquesta habilitat podem tenir constància per assolir els objectius proposats.
Empatia	És realment important per poder posar-se al lloc de l'altre, conèixer com se sent i per què es sent d'una manera determinada.
Habilitats Socials	S'empren en les relacions socials de la següent manera: - Habilitats conversacionals: per poder establir una conversa amb algú i saber comportar-se en públic.

	- Habilitats per expressar emocions: donar i rebre emocions positives i negatives. - Habilitats per a comportar-se de forma assertiva: Realització i recepció de crítiques constructives per poder expressar la nostra opinió.

Taula 1. Habilitats referides a la Intel·ligència Emocional de Goleman (1995). Font: elaboració pròpia.

4.1.2. Educació emocional al currículum i recorregut històric

Pel que fa a el desenvolupament de l'educació emocional en el currículum educatiu, ha entrat en vigor el Reial Decret del 28 de febrer, pel qual s'estableix el currículum bàsic d'Educació Primària. L'educació emocional dels nens es veu com un tipus d'aprenentatge horitzontal, especialment en el camp de les ciències, i es promou a través d'activitats relacionades amb els valors socials i cívics. En l'actualitat, l'educació emocional és un curs obligatori institucionalitzat només a Canàries.

A més de l'actual Llei d'Educació Nacional esmenta un model europeu que també s'inspira en l'adquisició d'habilitats. Hi ha tot un conjunt d'institucions creades per a la cooperació i el desenvolupament econòmics europeus. L'OCDE (Organització de Cooperació i Desenvolupament Econòmic) promou l'educació emocional a través de models inspirats en les esperançadores idees de Goleman.

A nivell mundial una de les principals referents de l'educació emocional és Marina Montessori, una exemplar pedagoga Italiana i doctora que va dedicar la seva vida a la investigació científica educativa. El seu objectiu era harmonitzar el procés educatiu amb el desenvolupament natural dels nens i combinar totes les seves qualitats amb tres elements clau: un entorn adequat, un mestre humil i materials científics, que puguin estimular els seus cinc sentits.

Maria Montessori descriu la intel·ligència interpersonal com una tendència humana, que constitueix les necessitats bàsiques del comportament humà, a la qual ella anomena

comunicació, és a dir, compartir pensaments, sentiments, desitjos i necessitats a través de diferents tipus de llenguatge.

Pel que fa a com s'han tractat les emocions i la competència emocional al currículum, a continuació es presenta en forma de graella el tractament de les diferents lleis educatives espanyoles a l'educació emocional per tal de conèixer el seu tractament al llarg dels anys.

LGE (Llei General d'Educació) 1970	No es menciona l'educació emocional, es proposa un ensenyament totalment memorístic.
LOECE (Llei Orgànica d'Estatuts de Centres Escolars) 1980	No es menciona l'educació emocional.
LODE (Llei Orgànica del Dret a l'Educació) 1985	Es comença a parlar de termes com progrés, benestar, tolerància o respecte. Aquests són els eixos bàsics de l'educació emocional. Tot i que encara no existia se li comença a donar importància dins el currículum ocult.
LOGSE (Llei d'Ordenació General del Sistema Educatiu) 1990	En el Títol Preliminar, article 2, es diu que un dels principis han de consistir en el desenvolupament de la creativitat i de l'esperit crític, per tant, dona pas a un seguit de principis que comencen a relacionar-se amb el que es convertirà en educació emocional.
LOPEG (Llei Orgànica de Participació, Avaluació i Govern dels Centres Docents) 1995	Per primera vegada el currículum educatiu es centra en la innovació i la investigació educativa. Els projectes educatius es crearan en funció de les necessitats dels alumnes.

LOCE (Llei Orgànica de Qualitat en l'Educació) 2002	Tot i que aquesta llei mai arribà a aplicar-se n el seu Títol preliminar, article 1, s'estableix que <i>"la capacitat dels alumnes per confiar en les seves pròpies actituds i coneixements, desenvolupant els valors i principis bàsics de la creativitat, iniciativa personal i esperit emprenedor"</i>.
LOE (Llei Orgànica d'Educació) 2006	Per primera vegada una llei educativa parla de les emocions. En el Títol 1, Capítol 1, es diu que l'educació infantil ha d'atendre al desenvolupament afectiu, a les relacions socials dels infants i que s'ha de crear un ambient d'afecte i de confiança.
LOMCE (Llei Orgànica per a la Millora de la Qualitat Educativa) 2013	En el seu article 71 ens diu que <i>"les administracions educatives disposaran els mitjans necessaris perquè tot l'alumnat assoleixi el màxim desenvolupament personal, intel·lectual, social i emocional"</i>. Amés, aquesta llei també ens parla de conceptes com l'afectivitat, la creativitat i la curiositat.
LOMLOE (Llei Orgànica de Modificació de la LOE) 2020	Aquesta llei, tot i encara no estar implantada ja ha estat proposada i aprovada pel Govern. Proposa un tractament integral de les emocions i de la gestió d'aquestes per tal d'aconseguir una educació integral en la qual els valors en formen una part important.

Taula 2: Tractament de l'educació emocional en les diferents lleis educatives. Font: elaboració pròpia.

A partir del recorregut històric a les diferents lleis educatives es pot veure que:

- A mesura que la llei s'acosta al nostre temps, l'educació emocional sembla estar lligada a altres termes.
- A la llei original, les persones poden percebre sobre l'essència de l'educació emocional tot i que s'enfoca més en la rigidesa i la memorització.
- Als anys 90 va aparèixer vocabulari com innovació, projecte, etc., que serà beneficiós per a la investigació emocional.
- En els últims anys, especialment en LOE, la part emocional sembla reflectir-se en el marc regulador.
- La LOMCE esperava que aquest tipus d'educació és pogués continuar, però al tractar altres aspectes de l'educació de manera més rigorosa, no dóna un punt de vista favorable, que es veurà reflectit en el temps.

El propòsit d'aquest viatge és centrar-se en les arrels de l'educació emocional, els petits avenços al llarg dels anys i les similituds entre unes lleis i unes altres.

Des del meu punt de vista com a futura pedagoga considero que l'educació emocional ha de ser tractada com un contingut horitzontal, que encara que no estigui reflectida en les diferents lleis, hem de introduir-la en el nostre currículum ocult.

Tot i això considero que establir una llei d'educació emocional com han fet altres països, amés de proposar el desenvolupament d'habilitats emocionals (sense oblidar les pròpies habilitats o la docència en altres matèries), com l'autoconeixement, l'autoregulació emocional, la motivació, l'emoció, la compassió, i habilitats socials podria tenir molts beneficis per a tots els integrants del sistema educatiu.

4.1.3. Educació emocional a les aules

Atès que aquests autors brinden diferents definicions, entenem que des d'una perspectiva escolar, els professionals de l'educació han de desenvolupar als nens de manera integral, és a dir, de forma cognitiva, física, emocional i social. No només són líders de pensament a l'escola, l'educació no condueix a un estil de treball tancat i un camí d'aprenentatge únic,

sinó que a través de l'aprenentatge significatiu, els estudiants obtenen una sèrie d'oportunitats d'aprenentatge i les s'agreguen a l'aprenentatge que ja tenen, a la necessitat que els nens adquireixin aquests coneixements d'aprenentatge, també adquireixen els aspectes cognitius i emocionals de les activitats humanes, perquè el més important és que som éssers humans i la nostra principal condició és viure en societat, per tant, mitjançant el maneig i reconeixement de les nostres emocions aquesta funció de socialització pot ser molt més senzilla.

El coneixement emocional ens permet comprendre'ns a nosaltres mateixos i als altres, construir relacions socials, suportar els nostres propis fracassos i assolir noves metes de confiança en nosaltres mateixos a través de l'experiència. Amb ell, encarna la importància d'educar les nostres emocions des de molt jove, perquè hem absorbit una varietat d'experiències en la nostra vida des que érem petits. L'experiència inicial és un vincle emocional amb i entre adults (Adam et al., 2003).

Cal insistir en la importància de la unió familiar i escolar. La família juga un paper fonamental, per això a través de la participació s'activa a brindar als nens més experiència. Per establir un vincle positiu entre professors i alumnes, els professors han de tenir maduresa emocional per cultivar l'empatia i el respecte pels altres. Els nens han de sentir que el seu mestre és la seva guia d'estudi, el seu suport i sentir amor per ells, els han de veure com persones que els escolten i són útils, i s'han d'assegurar que les seves emocions afecten la maduresa emocional dels estudiants i dels joves i adults posteriors. Els mestres han d'actuar com a guies d'aprenentatge perquè els nens puguin actuar de manera independent, competent i puguin pensar i prendre decisions de manera independent.

El paper i el perfil dels mestres és molt important, definir aquest perfil requereix segons Galvis (2007) un conjunt de competències organitzades per unitats, que es requereixen per realitzar una activitat professional, d'acord amb criteris valoratius i paràmetres de qualitat. Tenint en compte això i per ajustar-nos a les propostes realitzades en el marc de l'Espai Europeu d'Educació Superior, les competències que s'han d'adquirir amb els títols de Mestre en Educació Primària i en Educació Infantil segons l'Ordre ECI / 3857/2007, de 27 de desembre qual s'estableixen els requisits per a la verificació dels títols universitaris són:

1. Conèixer les àrees curriculars de l'educació primària, la relació interdisciplinària entre elles, els criteris d'avaluació i el cos de coneixements didàctics entorn dels procediments d'ensenyament i aprenentatge respectius.
2. Dissenyar, planificar i avaluar processos d'ensenyament aprenentatge, tant individualment com en col·laboració amb altres docents i professionals de centre.
3. Abordar amb eficàcia situacions d'aprenentatge de llengües en contextos multiculturals i plurilingües. Fomentar la lectura i el comentari crític de textos dels diversos dominis científics i culturals continguts en el currículum escolar.
4. Dissenyar i regular espais d'aprenentatge en contextos de diversitat i que atenguin a la igualtat de gènere, a l'equitat i al respecte als drets humans que conformin els valors de la formació ciutadana.
5. Fomentar la convivència a l'aula i fora d'ella, resoldre problemes de disciplina i contribuir a la resolució pacífica de conflictes. Estimular i valorar l'esforç, la constància i la disciplina personal en els estudiants.
6. Conèixer l'organització dels col·legis d'educació primària i la diversitat d'accions que comprèn el seu funcionament. Exercir les funcions de tutoria i d'orientació amb els estudiants i les seves famílies, atenent les singulars necessitats educatives dels estudiants. Assumir que l'exercici de la funció docent ha d'anar perfeccionant-se i adaptant-se als canvis científics, pedagògics i socials al llarg de la vida.
7. Col·laborar amb els diferents sectors de la comunitat educativa i de l'entorn social. Assumir la dimensió educadora de la funció docent i fomentar l'educació democràtica per a una ciutadania activa.
8. Mantenir una relació crítica i autònoma respecte dels sabers, els valors i les institucions socials públiques i privades.

9. Valorar la responsabilitat individual i col·lectiva en la consecució d'un futur sostenible.

10. Reflexionar sobre les pràctiques d'aula per innovar i millorar la tasca docent. Adquirir hàbits i destreses per a l'aprenentatge autònom i cooperatiu i promoure'l entre els estudiants.

11. Conèixer i aplicar a les aules les tecnologies de la informació i de la comunicació. Discernir selectivament la informació audiovisual que contribueixi als aprenentatges, a la formació cívica i a la riquesa cultural.

12. Comprendre la funció, les possibilitats i els límits de l'educació en la societat actual i les competències fonamentals que afecten els col·legis d'educació primària i els seus professionals. Conèixer models de millora de la qualitat amb aplicació als centres educatius.

En definitiva, podem observar que hi ha competències de tipus tècnic però també de tipus socioemocional (Bisquerra i Pérez-Escoda, 2007). Igualment, és evident que algunes d'aquestes competències guarden una estreta relació amb la intel·ligència emocional i la personalitat (Pertegal-Felices, Castejón-Costa i Martínez, 2011).

El Decret ECI / 3857/2007 emès el 27 de desembre no especifica habilitats no tradicionals com adaptabilitat, lideratge, autonomia o habilitats per al treball en equip. Només alguns d'ells van aparèixer en el Reial Decret N ° 1393/2007, de 29 d'octubre, pel qual es va establir una organització d'educació universitària formal. No obstant això, com assenyalen Alonso, Fernández-Rodríguez i Nyssen (2009), la competència universal és d'especial importància, especialment en la convulsa situació socioeconòmica actual, on els empresaris i les institucions no insisteixen en necessitats específiques de coneixement en les capacitats més horitzontals. Al respecte, alguns comentaris actuals sobre el mateix tema indiquen que l'equilibri emocional dels docents també forma part de la competència professional (p. Ex., Hué, 2008; Suberviola-Ovelles, 2012).

Així com assenyalen Extremera i Fernández-Berrocal (2004), cal que els docents dominin les habilitats emocionals perquè els seus alumnes les aprenguin i desenvolupin, ja que a través de l'ensenyament implícit que els seus alumnes podran aprendre aquestes habilitats. D'una banda, el domini de les habilitats socials i emocionals els hi permetran afrontar millor la seva pràctica professional i les diferents situacions que es poden presentar a les aules. Però no només les habilitats socioemocionals han de ser apreses de manera implícita i explícita. Per això, cal incloure el seu coneixement i domini en el pla d'aprenentatge dels futurs docents, no només com una habilitat horitzontal, sinó també com una habilitat específica necessària per dominar i donar suport al desenvolupament emocional dels estudiants i, sobre tot, per crear un ambient d'ensenyament més adequat (Palomera, Fernández Berrocal i Brackett, 2008)

Les persones que no estan capacitades emocionalment es trobaran en serioses dificultats per dur a terme accions educatives coherents en aquest camp, ja que per dur a terme l'educació emocional els docents han de tenir habilitats emocionals. A més, d'acord amb les recomanacions de Fernández-Domínguez, Palomero-Pescador i Terol-Melero (2009, p.43), cal destacar que "les emocions i les relacions són els veritables mediadors en el procés d'ensenyament, facilitant així l'aprenentatge dels alumnes". D'altra banda, atès que la dimensió emocional és la base de les relacions interpersonals i el procés educatiu es desenvolupa en un entorn interactiu, és molt important incorporar l'educació emocional en la formació de professorat.

4.1.4. Funcions i classificació de les emocions

Les emocions ajuden a les persones a adaptar-se a l'entorn, permetent-nos veure que juguen un paper molt important en les nostres vides. Basant-se en això, Bisquerra (et al.2015) creu que les emocions tenen les següents funcions:

- Funció de motivació: La funció de l'emoció és motivar a fer alguna cosa.
- Funció adaptativa: l'individu s'adapta a determinades situacions.
- Funció d'informació: notificar als altres i transmetre el nostre estat emocional.
- Funció social: comunicar els nostres sentiments als altres d'aquesta manera.
- Funció de la felicitat: Les emocions positives són la seva essència.
- Funció personal: Les emocions són part de l'individu.

Una vegada que entenem el significat de la paraula "emoció", la seva funció i com afecten l'aula, hem de comprendre els tipus d'emocions que es poden trobar. Amb el temps, molts autors han classificat les emocions bàsiques.

Les emocions bàsiques o discretes, segons Niedenthal (2006) són "les emocions que es poden dividir en altres". Alguns autors mencionen que les emocions bàsiques són 6, com per exemple Goleman, segons aquest autor són emocions bàsiques la por, la tristesa, la ira, l'alegria, la sorpresa i el fastig. En canvi, hi ha altres autors que pensen que són 7, com per exemple Ekman, per ell les emocions bàsiques són Por, tristesa, ira, felicitat, sorpresa, fàstic i menyspreu. Per tant, com podem veure, les emocions bàsiques han estat un debat constant, depenent de l'autor en el que ens centrem les emocions bàsiques són unes o les altres.

Una segona classificació de les emocions poden ser emocions positives i emocions negatives. Les emocions es divideixen en emocions negatives: la ira, la por, l'ansietat, la tristesa i l'aversion i en emocions positives: l'alegria, l'humor, l'amor i la felicitat. També ens trobem amb les emocions ambigües que són sorpresa, esperança, compassió i, finalment, les estètiques, que apareixen quan reaccionem davant d'una manifestació artística (Bisquerra, 2000).

Per entendre de millor manera com podem aconseguir desenvolupar les emocions explicarem en què consisteix cadascuna d'elles. Cal remarcar que aquesta classificació s'ha dut a terme a partir de l'aprenentatge fet a partir de les lectures i la recerca bibliogràfica mencionada en els paràgrafs anteriors, ja que, cada autor dona un llistat diferent de les emocions negatives i positives, afegint-ne o llevant-ne segons ells consideren.

Abans de començar amb la classificació d'emocions en negatives i positives es presentarà una diferenciació general entre aquests dos tipus.

Podem definir com emocions positives a totes aquelles que es relacionen amb sentiments agradables, que actuen quan s'entén una situació com a beneficiosa i, normalment, es mantenen en un espai de temps relativament curt. Algunes emocions positives poden ser: Alegria, amor, felicitat, sorpresa, esperança, compassió i calma.

La psicòloga Thomen (2019) remarca que:

Las emociones positivas ayudan a aumentar la atención, la memoria, la conciencia, la retención de información y nos permiten poder mantener varios conceptos al mismo tiempo y como estos se relacionan los unos con los otros. Frente a ello, cabe destacar que las emociones positivas son movilizadoras, es decir, cuando las experimentamos tenemos más ganas de hacer cosas y nos desempeñamos mejor.

Pel que fa a les emocions negatives, fan referència a totes aquelles que ens estimulen sentiments desagradables i ens fan considerar a la situació que se'ns presenta com a perjudicial o dolenta, per tant, fan que el nostre cervell activa els seus recursos d'afrontament i ens fan posar a la defensiva. Alguns exemples d'emocions negatives que es definiran a continuació son: Ira, por, ansietat, tristesa, repugnància i solitud.

La psicòloga Thomen (2019) també destaca que “Las emociones negativas aumentan nuestra consciencia ayudándonos a focalizar la atención en el problema que se nos presenta, siendo también movilizadoras”.

Emocions negatives:

Ira: Quan ens fan mal, tenim emocions negatives. Apareix quan volem aconseguir una meta i no l'aconsegim, quan som insultats, abusats o menyspreats. Hi ha dos tipus d'emocions que intenta destruir: la nostra ira "introvertida" cap a nosaltres mateixos i la ira "extravertida" cap als altres. Dispersar la ira pot ser una bona estratègia per oblidar la causa d'aquesta emoció.

Por: Davant el perill sentirem aquesta emoció, sentirem por a la tempesta, però també hi ha fòbies, les fòbies van dirigides a coses irracionals. Les persones que eviten la por evitaran situacions que provoquin por. En molts casos, pot tenir por d'alguna cosa que pot causar un bloqueig en el seu cos, anomenat atac de pànic, de el qual és difícil desfer-se.

Ansietat: És el desenvolupament de la por al futur i crea malestar, malestar. Pot ser causat per inseguretats en el treball i problemes econòmics. En relació amb el sistema educatiu, els exàmens poden causar ansietat. Per fer front a aquest tipus d'emoció, cal determinar la situació que genera aquesta emoció i utilitzar tècniques de relaxació.

Tristesia: Apareix quan estranyes a algú o perds a algú que estimes, treballes, fracasses, etc. Ningú sent aquest tipus de culpa per algú, però està interessat en les activitats que li van agradar en el passat.

Repugnància: Implica el tipus d'emoció que rebutja alguna cosa o algú. També podríem qualificar aquesta paraula com fàstic, sent un estímul desagradable que provoca una necessitat d'allunyament. El fàstic és la resposta emocional causada pel menyspreu a alguna cosa, com pot ser a les olors desagradables o certs tipus de menjar, i pot arribar a produir nàusees o vòmits.

Solitud: és aquella que sorgeix de la manca o pèrdua d'una relació íntima amb una altra persona. És aquesta sensació de buit que ens envaeix quan algú molt important per a nosaltres, ja sigui per separació, mort o qualsevol altra causa, desapareix de la nostra vida.

Emocions positives:

Alegria: És provocada per persones com la família, els amics, l'enamorament, les vacances, tenir fills, buscar una nova feina i altres moments favorables o similars.

Amor: Aquest és el sentiment que té una persona per una altra persona que vol ser bona i pateix. Hi ha molts tipus d'amor, com l'amor matern, l'amor eròtic o l'amor fratern.

Felicitat: La mentalitat de les persones que aprecien la vida i l'experiència, gaudeixen de l'alegria de viure per sentir-se satisfets. Això pot ser degut a relacions familiars, socials o laborals, etc.

Sorpresa: Les reaccions emocionals són causades per formes inesperades o inesperades. Aquesta és l'emoció més curta perquè ràpidament condueix a una altra emoció, com por, alegria, tristesa o ira.

Esperança: Aquest és el tipus d'emoció que està plena de confiança i creu que succeiran coses bones.

Compassió o Empatia: Aquesta emoció es produeix quan veus algú patir i vols ajudar-lo i alleujar el seu dolor.

Calma: La calma és el resultat d'accions intencionades de la persona, és una conseqüència més de la nostra actitud i predisposició interior, que resultat de circumstàncies externes o materials, tot i que insistim que aquestes ajuden o perjudiquen vegades molt significativament.

4.1.5. Els contes en l'educació emocional

Rodari (1985) considera el conte com un instrument que s'utilitza per ajudar a construir estructures fantàstiques durant els primers anys de vida dels nens, el que afavoreix un reforç de la seva capacitat d'imaginació.

Els contes són un recurs valuós per a tots, si mirem cap enrere en la nostra infància, recordarem les històries que ens van llegir, van inventar o van comptar abans d'anar a dormir.

Sandoval (2005) diu que el conte infantil no només és important perquè serveix com a estímul per al futur lector, sinó també, perquè contribueix a el desenvolupament del llenguatge, de la creació literària, de la imaginació de mons possibles, entre d'altres. A més, perquè quan es fa una recerca en la vida dels personatges permet identificar-se amb ells, li permet viure una sèrie d'experiències i situacions que l'ajudaran a adquirir més seguretat en si mateix, a integrar-se i formar part de el món que l'envolta.

No obstant això, per Ventura i Duran (2008), el conte serveix per ampliar la visió de l'infant des d'una perspectiva particular a una de major amplitud sobre el món que l'envolta.

Segons el psicòleg Rafael Guerrero (2019) la lectura de contes en família beneficia nens i adults. Assenyala que "Els nens ensenyen als seus pares a llegir contes amb la naturalitat i la màgia que l'adult ha perdut fa anys. Els nostres fills ens ensenyen a veure el món amb unes ulleres diferents. Unes ulleres netes, transparents i innocents. Ens ensenyen a no jutjar i a mirar de manera incondicional als altres. És per això, que tenim moltes coses per aprendre i escoltar dels nostres fills al voltant dels contes".

Amés, aquest mateix autor, a diferents entrevistes, ha mencionat que el conte és un vehicle extraordinari perquè els nens, i les persones en definitiva, entenguem el món en què estem immersos. Que les històries ens ajuden a poder identificar les emocions en els altres, així com diferents estratègies efectives de regulació emocional i que és per això que ens recomanen des de petits llegir contes.

A través dels contes els infants poden captar molt millor el missatge que els volem transmetre ja que la seva capacitat imaginativa és immensa i això els permet posar-se a la pell dels protagonistes. Amés, els contes són un recurs molt atractiu a l'hora d'aprendre.

4.2. PROPOSTA DEL PROGRAMA D'EDUCACIÓ EMOCIONAL A TRAVÉS DE CONTES

A continuació es plantejarà una proposta d'un programa d'educació emocional a través de contes. Com bé hem vist anteriorment les emocions bàsiques són un dilema constant entre els diferents autors, per tant, per dur a terme aquest programa consideraré com emocions bàsiques l'alegria, la tristesa, la ràbia, la por i la calma. Després d'explicar aquestes emocions i introduir-les se'n tractaran algunes de secundàries com per exemple: l'esperança, la solitud i la compassió. Aquestes es poden adaptar segons les necessitats de cada grup d'infants, ja que depenent de les situacions que hagin viscut en el transcurs de la seva vida hauran d'aprendre a gestionar-ne unes o d'altres amb més necessitat.

Conte	Emocions	Justificació	Temàtica del conte	Activitat / Activitats
El monstre de colors, d'Anna Llenas.	Emocions bàsiques alegria, tristesa, ràbia, por i calma.	Aquest conte servirà per establir un primer contacte amb les emocions bàsiques. A partir d'aquest els infants podran conèixer com es manifesta cada emoció i com reconèixer-la.	El monstre de colors s'ha fet un embull amb les seves emocions i no sap que li passa. Amb l'ajuda de la seva amiga aconsegueix classificar-les en diferents pots per colors.	1. Contar el conte i mostrar les il·lustracions als infants per tal de captar millor la seva atenció.2. Presentar una cartolina amb els diferents colors de les emocions.3. Juntament amb els infants posar nom a cada una de les emocions i definir-la a partir del que s'ha explicat al conte.4. Demanar als infants en quin moment es senten identificats amb cada una de les diferents emocions.

				5. Preparar cinc pots de vidre, un per a cada emoció. Per identificar-los, posar materials a dins amb el respectiu color de cada una. Cada matí, quan es du a terme l'activitat del bon dia, el protagonista ha d'indicar amb quina de les emocions es sent identificat aquell dia. Aquest material també es pot utilitzar quan algun infant no es sent bé, perquè expliqui a la/el mestre/a amb quina emoció es sent identificat.
Paf, el drac màgic , de Peter Yarrow i Lenny Lipton	Tristesa	A partir d'aquest conte els infants podran conèixer l'emoció de la tristesa.	A partir de la relació d'un drac i un infant es descobreix que les relacions poden acabar i què aquest fet suposa sentiments diferents a quan estan junts.	1. Contar el conte i mostrar les il·lustracions als infants per tal de captar millor la seva atenció. 2. Fer assemblea, a partir de preguntes, per comprovar allò que han entès els i les alumnes. 3. Calorejar el dibuix de Paf.

Més, de Emily Gravett	Ràbia	A partir d'aquest conte els infants podran conèixer l'emoció de la ràbia.	Amb aquest conte els infants descobriran qui era el drac de Sant Jordi des de ben petit. Amés s'exposarà que la ràbia no és bona per aconseguir els seus desitjos i demandes.	1. Contar el conte i mostrar les il·lustracions als infants per tal de captar millor la seva atenció. 2. Fer assemblea a partir de preguntes i situacions viscudes pels alumnes en les quals s'hagin sentit identificats amb aquesta emoció. 3. Fer un mural amb tot tipus de pintures en el qual es pintarà la ràbia. Només es podrà utilitzar el color vermell, ja que és el color que identifiquem amb la ràbia.
La vaca que va pondre un ou, de Andy Cutbill	Felicitat / Alegria	A partir d'aquest conte els infants podran conèixer l'emoció de l'alegria.	Na Margalida és una vaca deprimida, es sent malament perquè totes les altres vaques fan alguna cosa diferent i ella no sap fer res en especial fins que un matí pon un ou.	1. Contar el conte i mostrar les il·lustracions als infants per tal de captar millor la seva atenció. 2. Fer assemblea a partir de preguntes relacionades amb les emocions tractades al conte. Una de les preguntes que es poden fer és demanar als infants quina qualitat o característica tenen que els diferencia dels demés.

				3. Es repartirà un dibuix d'un ou a cada un dels infants. L'hauran de pintar i a la part de darrera hauran de dibuixar o escriure una situació o objecte que els transmeti felicitat.
Atrapem al monstre, de Norbert Landa i Tim Warner	Por	A partir d'aquest conte els infants podran conèixer l'emoció de la por.	Un renou nocturn desperta a la senyora ànega. Aquesta, espantada, demana ajuda al porc. El porc demana ajuda a l'ós, exagerant el perill. D'aquesta manera els animals es van demanant ajuda l'un a l'altra i allò que havia començat amb un soroll acaba present en forma de monstre. Els animals estan decidits a caçar-lo, però finalment tot es capgira i acaba amb una agradable sorpresa.	1. Contar el conte i mostrar les il·lustracions als infants per tal de captar millor la seva atenció. 2. Fer assemblea a partir de preguntes i situacions viscudes pels alumnes en les quals s'hagin sentit identificats amb aquesta emoció. Una de les preguntes pot ser què fan quan senten por. 3. La mestra o el mestre presenta unes imatges desordenades que presentin en forma de seqüència allò que passa al conte i entre tots les han de ordenar per a què cobrin sentit.

Respira, de Inés Castell-Bravo	Calma	A partir d'aquest conte els infants podran conèixer l'emoció de la calma.	A aquest conte un nin li diu a la seva mare que no pot dormir i aquesta li ofereix ajuda ensenyant-li diferents tècniques i jocs de relaxació.	1. Contar el conte i mostrar les il·lustracions als infants per tal de captar millor la seva atenció. 2. Fer assemblea per conèixer si els infants coneixen alguna estratègia per entrar en calma. 3. Fer una botella de la calma a partir d'una botella buida, aigua, purpurina i colorants alimentaris. 4. Preparar l'aula amb una llum tènue i amb un ambient calmat. Una vegada que l'espai està preparat fer una dinàmica de relaxació a partir d'activitats com el control de la respiració, posicions de Ioga, etc.
L'arbre vermell, de Shaun Tan	Esperança	A partir d'aquest conte els infants podran conèixer l'emoció de l'esperança.	L'arbre vermell és una metàfora del revifament de les il·lusions, de la recuperació de l'esperança, una crida a l'optimisme. L'obscuritat, la incertesa, la soledat, davant el que és inevitable.	1. Contar el conte i mostrar les il·lustracions als infants per tal de captar millor la seva atenció. 2. Fer assemblea per tal de conèixer la opinió dels infants al respecte. També es

			Aquest conte és per adults però compta amb unes il·lustracions molt interessants que permeten la comprensió dels infants.	pot tractar en quines situacions els infants han sentit aquesta emoció. 4. Pintat una fotocòpia d'una de les il·lustracions del conte i escriure quina situació els ha fet sentir il·lusió o esperança. En el cas dels més petits només pintarien sense escriure.
El peix irisat, de Marcus Pfister.	Solitud	A partir d'aquest conte els infants podran conèixer l'emoció de la solitud.	El peix irisat és el més bonic de tot el fons marí gràcies a les seves escates de colors, tot i això, ell es sent sol. Els altres peixos no volen jugar amb ell i no entén perquè fins que un dia el pop Octopus li va donar un consell molt valuós.	1. Contar el conte als infants i mostrar les il·lustracions per tal de captar millor la seva atenció. 2. Fer assemblea amb els infants i parlar sobre allò que li ha passat al peix irisat. Amb els infants una mica més grans es pot parlar de quines són aquelles qualitats que tenen cada un que els fa diferents als demés. 3. Oferir a cada un dels infants un paper amb un dibuix del peix irisat. Després a partir de diferents materials (pintures,

				purpurina, paper d'alumini, revistes, etc.) pintar el peix i les seves boniques escates.
Això no és una selva, de Susanna Isern i Rocio Bonilla	Compassió o Empatia	A partir d'aquest conte els infants podran conèixer l'emoció de la compassió o la empatia.	La Paula un dia descobreix que pot negar-se a fer les coses que li demana la seva mare: el llit, sopar, etc. La seva mare respecta aquest descobriment, però adverteix a la petita que la casa podria convertir-se en una selva amb tant desordre, ... I això és el que passa! És llavors quan la petita rebel es dóna compte de la importància de la seva col·laboració per a una bona i tranquil·la convivència familiar. A més empatitzarà amb la seva mare i es posarà a la seva pell quan els animals que han envaït la seva llar tampoc li facin cas.	1. Contar el conte i mostrar les il·lustracions als infants per tal de captar millor la seva atenció. 2. Fer una assemblea per tal de saber quina és la opinió dels infants i si en algun moment han sentit empatia o compassió per alguna persona. 3. Proposar el joc de la teranyina. Aquest consisteix en que cada infant diu el seu nom i una cosa que li agrada molt i així, una vegada que tots han parlat, es forma una teranyina que els uneix a uns amb els altres.

5. CONCLUSIONS

El concepte d'Educació Emocional és relativament recent, la base teòrica d'aquest concepte fou establida l'any 1990 per dos psicòlegs nord-americans, Salovey i Mayer, que posaren el punt de partida al que es convertiria en un debat constant i que al llarg dels anys cobraria una gran importància dins i fora de les aules.

A nivell legislatiu els darrers anys també ha estat un tema que ha cobrat una rellevant importància. No és fins l'any 1985, amb la Llei Orgànica del Dret a l'Educació que es començaran a tractar alguns dels eixos bàsics d'aquest concepte a dins els centres educatius. Al 2006, la Llei Orgànica d'Educació, parla per primera vegada del concepte de les emocions. L'any 2021 es proposa una nova llei educativa, la LOMLOE (Llei Orgànica de Modificació de la LOE) i es planteja per primera vegada que a dins les aules es dugui a terme un tractament integral de les emocions i de la gestió d'aquestes. Tot i que a nivell legislatiu ha costat bastant d'anys fer-ne referència, de cada vegada, una part més gran de la societat és conscient de la necessitat d'educar amb emocions, i sobre tot els mestres, que són qui veuen i vivien en primera persona la necessitat de tractar-les i gestionar-les amb els seus alumnes.

A dins les aules, l'educació emocional és present a través de diferents eines i recursos que permeten que els infants aprenguin a conèixer les seves emocions i a gestionar-les. Els mestres tenen un paper molt important, la seva madures emocional és essencial per poder transmetre als nostres nins i nines la seguretat i la comoditat de poder-se expressar lliurement. Aquests, com a referents dels seus alumnes, també han d'expressar les seves emocions de forma positiva i adequada, i establir un vincle positiu que es fonamenti en l'empatia i el respecte. Aconseguir un bon clima i la seguretat dels més menuts és una prioritat necessària de tots els membres de l'aula ja que ajudarà a que les emocions flueixin de forma segura.

Al llarg d'aquest treball s'ha exposat que no totes les emocions són iguals ni es manifesten de la mateixa manera. Algunes de les principals classificacions que es poden fer és dividir-les en bàsiques i secundàries o en positives i negatives. Les emocions bàsiques són aquelles que poden dividir-se o donar lloc a altres, com per exemple la culpa, que apareix a partir de l'alegria i de la por. Per altra banda, es poden dividir en emocions

positives i negatives. Les emocions positives són aquelles que es relacionen en sentiments agradables i normalment es mantenen en un període de temps curt. Les emocions negatives són aquelles que transmeten sentiments desagradables i ens fan considerar que estem en una situació perjudicial o dolenta. Cal destacar que la classificació d'emocions primàries i secundàries o positives i negatives és relativa, no hi ha una norma explícita que defineixi exactament quines són les emocions de cada un d'aquests tipus i això permet que cada autor en faci una classificació específica.

Les emocions es poden aprendre a tractar i gestionar a través de diferents eines i recursos tot i que a aquest treball es porosa fer-ho a través dels contes infantils. Un conte és una eina o recurs que durant els primers anys de vida desperta l'empatia dels infants cap als personatges reals o ficticis. Aquest fet provoca que els nins i les nines es sentin identificats i adquireixin seguretat en ells mateixos, amés de proporcionar-los recursos per integrar-se en el món que els envolta.

El programa d'educació emocional que s'ha proposat és un model que no s'ha posat en pràctica però s'hi presenten un conjunt de contes per tractar les diferents emocions, ja siguin positives, negatives, primàries o secundàries, a través de tot un seguit d'activitats que poden ajudar als més petits a sentir-se identificats i a reflexionar sobre les diferents situacions o anècdotes que han viscut els protagonistes d'aquestes històries. El programa comença amb un conte en el qual es tracten les emocions "bàsiques" per tal d'aprendre a identificar-les i gestionar-les. A partir d'aquest es proposen altres contes que tracten individualment a cada una d'aquestes emocions i també d'altres més complexes com pot ser la solitud.

6. REFERECIES BIBLIOGRÀFIQUES

Alonso, L. E., Fernández-Rodríguez, C. J. y Nyssen, J. M. (2009). El debate sobre las competencias. Una investigación cualitativa en torno a la educación superior y el mercado de trabajo en España. ANECA: Madrid.

Ayala & Méndez. (2008). Competencias emocionales del alumnado» autóctono» e inmigrante de Educación Secundaria. *Bordón. Revista de pedagogía*, 60(1), 129-148.

Berrocal, P. F., & Pacheco, N. E. (2009). La inteligencia emocional y el estudio de la felicidad. *Revista interuniversitaria de formación del profesorado*, (66), 85-108.

Bisquerra Alzina, R. (2000). Educación Emocional y bienestar. Barcelona: Editorial Praxis.

Bisquerra Alzina, R. (2003). Educación Emocional y competencias básicas para la vida. *Revista de Investigación Educativa*. 21 (1), 7-43.

Bisquerra Alzina, R., Pérez González, J.C., & García Navarro, E. (2015). Inteligencia emocional en educación. Madrid: Editorial Síntesis.

BOE. *Ley 14/1970, de 4 de agosto, General de Educación y Financiamiento de la Reforma Educativa*.

BOE (1980). *Ley Orgánica 5/1980, de 19 de junio, por la que se regula el Estatuto de Centros Escolares*.

BOE (1985). *Ley Orgánica 8/1985, de 3 de Julio, reguladora del Derecho a la Educación*.

BOE (1990). *Ley Orgánica 1/1990, de 3 de octubre, de Ordenación General del Sistema Educativo*.

BOE (1995). *Ley Orgánica 9/1995, de 20 de noviembre, de la participación, la evaluación y el gobierno de los centros docentes*.

BOE (2002). *Ley Orgánica 10/2002, de 23 de diciembre, de Calidad de la Educación*.

BOE (2006). *Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación*.

BOE (2013). *Ley Orgánica 8/2013, de 9 de diciembre, para la mejora de la calidad educativa*.

BOE. (2020). *Ley Orgánica 3/2020, de 29 de diciembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación*.

Extremera, N. y Duran, A. (2006). Inteligencia emocional y su relación con los niveles de burnout, engagement y estrés en estudiantes universitarios. *Revista de Educación*, 342, 239-256

Extremera, N. y Fernández-Berrocal, P. (2002). Educando emociones. La educación de la inteligencia emocional en la escuela y la familia. In P. Fernández-Berrocal y N. Ramos (eds.), *Corazones inteligentes* (pp. 353-375). Barcelona: Kairós.

Galvis, R. (2007). De un perfil docente tradicional a un perfil docente basado en competencias. *Acción Pedagógica*, 16, 48-57.

Guerrero, R., & Borroso, O. (2019). *Cuentos para el desarrollo emocional desde la teoría del apego*. S.A. Marcombo.

Hué García, C. (2008). Bienestar docente y pensamiento emocional. Madrid: Praxi

Koponen, AM, Kalland, M. y Autti-Rämö, I. (2009). Ambiente de cuidado y desarrollo socioemocional de niños con FASD colocados en hogares de guarda. *Child and Youth Services Review*, 31 (9), 1049-1056.

Palomera, R., Fernández-Berrocal, P. y Brackett, M.A. (2008). La inteligencia emocional como una competencia básica en la formación inicial de los docentes: algunas evidencias. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 15 (6), 437-454.

Piqueras Rodríguez JA et al. *Emociones negativas y su impacto en la salud mental y física*. Suma Psicológica Vol 16 N°2:85-112, diciembre 2009

Rodari, Gianni. (1985) *Gramática de la fantasía. Introducción al arte de inventar historias*. Barcelona: Fontanella horal del libro reforma de la escuela.

Ventura, N y Durá, T (2008). Cuenta cuentos: una colección de cuentos para poder contar. México: Castellanos

VINDEL, A. C., & Fernández-Abascal, E. G. (1995). Orientaciones en el estudio de la emoción. *Manual de motivación y emoción*.

Zamgozal (2013) Historia de las emociones: una corriente historiográfica en expansión.